

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Jaký je rozdíl mezi uprchlíkem a ekonomickým migrantem?

Uprchlíka definuje Úmluva OSN o právním postavení uprchlíků z roku 1951 „jako člověka, který má **opodstatněný strach z pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo politickému přesvědčení**. O azyl může požádat každý, kdo o sobě tvrdí, že je uprchlík, a žádá mezinárodní ochranu, ale ne každý žadatel o azyl je uznán uprchlíkem – na tento status neexistuje právní nárok a rozhoduje se o něm na základě vnitrostátní právní úpravy. Ekonomický migrant oproti tomu opouští svou zemi víceméně dobrovolně a od příchodu do jiného státu očekává **zlepšení své ekonomické situace, chce dosáhnout lepšího vzdělání nebo také z rodinných důvodů**. Podle odhadů UNHCR tvoří ekonomičtí migranti zhruba 40 % všech příchozích, kteří v posledním roce zamířili do Evropy. Přibližně 60 % ze všech tedy tvoří žadatelé o azyl, kterým bude (nebo byl) status uprchlíků na základě zmíněné Úmluvy přiznán.

2. Dá se říci, z jakých zemí, případně regionů, lidé nejčastěji utíkají a proč?

Nejčastější příčinou, proč lidé masově opouštějí své domovy, je **mezinárodní konflikt nebo občanská válka**. Část uprchlíků pochází ze zemí, kde **politický režim** své odpůrce či jiné nežádoucí osoby pronásleduje a perzekvuje.

Ve světě bylo v roce 2014 nuceno opustit své domovy téměř 60 milionů lidí. To je nejvyšší počet osob od konce 2. světové války. Novější oficiální statistiky zatím nejsou dostupné, ale dá se předpokládat, že v roce 2015 došlo k dalšímu nárůstu. Do Evropy v minulém roce (2015) zamířil pouhý zlomek z nich – o azyl tu požádalo podle UNHCR přibližně 1,62 milionů osob, ze kterých bude podle dřívějších statistik vyřízena kladně necelá polovina.

Podle Eurostatu hrálo v roce 2015 prim následujících pět zemí, odkud pocházelo nejvíc žadatelů o azyl (v sestupném pořadí, procenta vyjadřují podíl z celkového počtu žádostí): Sýrie (28 %), Afghánistán (14 %), Irák (9 %), Kosovo (5 %) a Albánie (5 %). Pokud se podíváme na statistiku blíže, uvidíme na ní dvě země bývalé Jugoslávie. Rodné země těchto žadatelů o azyl jsou

Ekonomický imigrant	Uprchlík	Osoba s doplňkovou ochranou
<ul style="list-style-type: none"> – Osoba, která přichází do jiného státu za účelem zlepšení ekonomické situace. – Musí mít platný cestovní doklad. – Musí mít platné vízum, vydané před vstupem na území státu. – Stát ji může vydat vízum či povolení k pobytu, pokud naplní zákonem stanovené předpoklady, není to ale jeho povinnost. 	<ul style="list-style-type: none"> – Osoba, která má odůvodněný strach z pronásledování v zemi svého původu. – Musí požádat o azyl a v rámci azylového řízení získat status uprchlíka. – Po udělení statusu nesmí být navrácena do země svého původu. – Země, která mu poskytla azyl, je zavázána se o něj postarat. 	<ul style="list-style-type: none"> – Osoba, která má odůvodněný strach z pronásledování v zemi svého původu (zejména obětí vál. konfliktu). – Musí požádat o azyl a v rámci azylového řízení získat status osoby s doplňkovou ochranou. – Země, která jí poskytla azyl, je zavázána se o ni postarat do té doby, než skončí nebezpečí v zemi jejího původu, poté je navrácena zpět.

Evropskou unií považovány za bezpečné (jejich žádosti nebývají úspěšné). Syřanů, kteří utíkají ze země postižené válkou, bylo v minulém roce ze všech žadatelů nejvíc – něco přes 362 tisíc osob. Z Afghánistánu zase utíkají zejména lidé, kteří v minulých 15 letech pracovali pro mezinárodní společnosti a kterým nyní při postupném návratu Tálibánu k moci hrozí pronásledování. Z Eritrey utíkají uprchlíci před režimem – od roku 1993 tu nebyly demokratické volby a služba v armádě (povinná pro ženy i muže) může být nařízena na libovolně dlouhou dobu. V meziročním srovnání přibylo nejvíce žadatelů o azyl z Ukrajiny.

3. Jaké události vedly ke zvýšenému pohybu uprchlíků? Jak se situace vyvíjela během let 2014 a 2015?

Do Evropy přicházejí lidé zejména ze zemí, ve kterých již **pět a více let probíhá občanská válka**: ze Sýrie, Iráku a Afghánistánu; velké počty uprchlíků ale otevřely logistickou a pololegální cestu i řadě jiných národností, které mají malou šanci na azyl a které evropské státy mezitím začaly filtrovat.

Občanské války v Sýrii, Afghánistánu a Iráku se liší důvody (v Afghánistánu a Iráku začaly jako odpor proti americké invazi a nezvládnuté ekonomické rekonstrukci, v Sýrii spolu soupeří regionální velmoci), ale mají jedno společné: čím déle trvají, tím vzdálenější se zdá šance na mír. Ve všech zmíněných zemích **je nejvíce uprchlíků rozmístěno po vlastní zemi, dále po sousedních zemích**. Pouze **relativně malý počet uprchlíků hledá útočiště v Evropě**. Podle mnoha svědectví humanitárních pracovníků lidé daleko odcházet nechtějí, přejí si zůstat co nejbližší domovu a vrátit se do vlasti a rekonstruovat ji, jakmile to bude možné. S pokračující válkou se ale situace mění: země, nebo alespoň jejich části, odkud lidé prchají, byly postupně zničeny tak, že si návrat lze jen těžko představit, a hlavně naděje na ukončení války slábnou. V sousedních zemích uprchlíci zpravidla nesmějí pracovat, s časem se ztenčují úspory, ze kterých část uprchlíků žije, a jejich děti již několik let nechodí do školy. Ti, co si to mohou dovolit, potom **hledají způsoby, jak se usadit a žít normální život někde jinde**.

Proud uprchlíků postupně rostl během roku 2014 a hlavně v roce 2015. Cestu jim umožňovala geografická otevřenost řeckých hranic a také paralýza řecké admi-

nistrativy po nedávné krizi. Řecko je první schengenský stát, který by měl uprchlíky registrovat, místo toho je však pouštěl dál. Státy na tzv. balkánské cestě se o proud lidí nestaraly, pokud pokračoval dál do Evropy. **V létě 2015 nastal průlom**: v Budapešti se nahromadily tisíce uprchlíků, se kterými si Maďarsko, další schengenský stát, nevědělo rady. Německo a Rakousko tedy prohlásily, že když Maďarsko pustí uprchlíky do vlaků, nebudou je vracet zpět do první schengenské země, kde podle tzv. Dublinské úmluvy měli podat žádost o azyl. Fakticky se tak otevřela cesta do Evropy.

Čím více lidí procházelo, tím lehčí a levnější cesta byla: postupně se ustanovil soukromý nebo státní transport. V Makedonii například uprchlíci neměli právo používat vlaky, a tak chodili 200 km pěšky po kolejích. Poté, co v dubnu 2015 vlak v jedné soutěsce zabil 14 lidí, vláda postupně umožnila uprchlíkům státní vlaky používat. **Cesta přes moře je nákladná a nebezpečná**, stojí 1500 eur za člun (asi 40 000 korun). Cesta z Atén do Vídně už ale stojí asi jen 100–150 eur, protože zúčastněné státy si nemohly dovolit nechat masy lidí „obhospodařovat“ taxikáře a mafii a zorganizovaly hromadnou dopravu samy.

Možnosti projít bez problémů celou řadu hranic v davu využily potom statisíce lidí, nejprve Syřanů, Iráčanů, Afghánců, ale poté i Afričanů, Íránců a také například Bangladéšanů, Maročanů či Egyptanů. Část z nich prchala **před chudobou a neměla šanci na získání azylu**. Od října 2015 již balkánské státy do Evropy pouštějí dál jen lidi z válečných zón, tzv. SIA (Sýrie, Irák a Afghánistán), kteří mají dobrou šanci na získání azylu. Zbytek – Bangladéšané, Maročané, Íránci, Nepálci, ale i Eritrejci a Somálci (obě tyto národnosti mají dobrou šanci na azyl) – je vrácen do Řecka.

4. Jaká jsou rizika velkého přílivu uprchlíků do Evropy?

Evropa má zkušenosti s integrací velkého množství migrantů – jenom do Německa v devadesátých letech 20. století přišlo několik milionů ruských a rumunských Němců a jugoslávských uprchlíků. Severní Evropa je na tom ekonomicky dobře, státy, zejména Německo, mají fondy na investici do integrace, průmysl opětovně vyžaduje více (levné) pracovní síly, migrace pomáhá omezovat dopady stárnutí a zmenšování populace a v konečném důsledku je pro státy ekonomicky výhodná. Ovšem integrace velkého počtu

cizinců je nákladná, je to vždy velká výzva a **musí být předmětem aktivní a systematické politiky a konstruktivní společenské nálady.**

Současný příliv uprchlíků má několik obtížných specifíků:

Lidí utíká více než kdykoli předtím. Loňská vlna zvládnutelná je, pokud by ale přišel podobný počet lidí každý rok, tak už zvládnutelná nebude. Zatím se daří omezovat počty migrantů jen pomalu a právě na toto omezování se soustředí evropská diplomacie.

Šance na návrat. Většina jugoslávských uprchlíků se po letech strávených v Německu (mnozí neměli azyl a právo pracovat, jen tzv. dočasnou ochranu) vrátilo na Balkán. Sýrie, Irák a Afghánistán jsou ničejší, války nekončí a živobytí lidí navíc ohrožuje jeden z důvodů války: klimatické změny. Lze očekávat, že i přes přání mnoha uprchlíků návrat domů pro většinu nebude možný. Lidé z válečných zón se budou muset integrovat v Evropě. Ovšem velká část žádostí o azyl bude zamítnuta (zejména ty z tzv. bezpečných zemí jako Maroko, Egypt atd.). Bude snaha tyto lidi vracet, což není legálně ani logisticky jednoduché. Budou se zřejmě muset posilovat evropské instituce pro zvládnutí těchto vedlejších efektů migrace.

Statisíce lidí dnes v Evropě čekají na vyřízení svých žádostí, bez peněz a možnosti pracovat. Pro mladé lidi nebo otce od rodin je nečinnost ničující. Zdá se zatím, že díky velké aktivitě dobrovolníků se toto mezdobí daří zvládat bez větších problémů: například kriminalita nikde výrazně nestoupá.

Zařazení migrantů do pracovního a bytového trhu. Ne všichni lidé, kteří získají azyl (odhadem 60%) a budou moct pracovat, budou schopni se o sebe postarat. Neexistují statistiky, ale například velká část Syřanů je vzdělaná a bude potřebovat jen jazykové kurzy. Z válečných zón ale utíkají i zemědělci bez vzdělání nebo starší lidé. Integrace migrantů znamená dát šanci těm schopnějším a početné skupině mládeže a postarat se o ty méně samostatné. Důležité je, aby se tak dělo bez vytváření ghett a aby se uprchlíci pokud možno rozprostřeli po městech a žili ve styku s většinovou společností.

Většina diskusí o integraci se týká **vlivu na kulturní obraz Evropy.** Západní země jsou na rozdíl od nás již dávno multikulturní – v evropských zemích na západě žije v průměru 6–12% cizinců (u nás 4%). Tyto státy migrační vlna nezmění, jen posílí existující diverzitu. Určitá výhoda zmíněných zemí je, že integra-

ci cizinců s jiným kulturním a náboženským zázemím začaly intenzivněji řešit už po roce 2001. Před 15 lety například Německo řešilo podobné obavy z ghettoizace, islámu, jiných zvyků a nároků menšiny či z nezvládnutého multikulturalismu, jaké se dnes diskutují v Česku. Tyto státy začaly už tehdy jednat a ukázalo se, že velká část problémů se dá pragmaticky řešit (výuka ve školách, výuka imámů, policejní dozor nad eventuálními fundamentalisty), že nejtěžší je integrace sociálně slabých oblastí a že nejlepšími spojenci jsou mladé generace cizinců, kteří již vyrostli v dané zemi. Pro Čechy je situace jiná: nemáme velkou „viditelnou“ menšinu a obáváme se změny nálady ve společnosti. Česku ale masový příliv uprchlíků nehrozí a určitou změnou procházíme stejně – máme v ČR statisíce Západoevropanů, Ukrajinců a Vietnamců, jejichž děti se stávají Čechy.

Možná největším rizikem, vedle sociální integrace, je **dopad migrace na politické scény jednotlivých evropských států.** Periodicky stoupají preference nacionalistických stran – naposled mělo před deseti lety problém Rakousko. Dnes se rozmáhá neliberální styl vládnutí ve střední Evropě a posilují nacionalistické strany napříč západní Evropou. Ty využívají nejistoty kolem migrace a antiislamismus jako populistický nástroj. Polarizace společnosti na jedné straně znemožňuje vytváření pragmatických politických strategií pro integraci a na druhé straně podkopává demokratické instituce v jednotlivých zemích. Nejrizikovější dopad migrace je tedy možná paradoxně spojen s evropskými politiky, spíše než se samotnými uprchlíky.

Ohrožení Evropské unie. Evropa se potýká s několika krizemi najednou: pokračuje finanční krize na jihu, agresivní ruská politika, britské debaty o vystoupení z EU a navíc bezprecedentní migrační krize způsobená válkami v nedalekém okolí. Je zřejmé, že omezení přílivu uprchlíků, zabezpečení hranic a integraci velkého počtu migrantů zvládneme pouze ve spolupráci s ostatními zeměmi EU a díky posíleným evropským institucím (policii, diplomacii, finanční podpoře slabších, jako je Řecko, atd.), jenže právě kombinace všech krizí akceschopnost Evropy ohrožuje.

5. Když do naší země přichází cizinec a chce zde žít a pracovat, co všechno před ním stojí za úkoly a povinnosti?

V České republice mají rozdílné postavení cizinci z Evropské unie a ti ze třetích zemí (tedy mimo EU/

/EHP). Občané EU mají na českém pracovním trhu stejné postavení jako Češi. Pokud občan Unie chce na našem území zůstat déle než tři měsíce, měl by svůj pobyt ohlásit na cizinecké policii.

Zvláštní postavení mají uprchlíci, kterým byl v zemi udělen azyl. Ti si již nemusejí zařizovat žádná povolení. Jsou začleněni do sociálního systému a jejich rychlá integrace je z pohledu státu žádoucí. Problematické ovšem je, že na udělení mezinárodní ochrany čeká žadatel nebo žadatelka i několik let, přitom po celou tuto dobu neví, zda v zemi bude moci zůstat, nebo nikoli. Tato dlouhá nejistota pak ohrožuje celkové zapojení do české společnosti.

Ostatní cizinci potřebují k pobytu v ČR nejprve **vízum a poté povolení k pobytu**, které se udělují podle účelu pobytu – **studijní, podnikatelské, pracovní** atd.

6. Mohou být cizinci zaměstnáváni v České republice?

Ano, český zaměstnavatel může zaměstnávat cizince. Cizincem se v tomto smyslu myslí osoba, která není státním příslušníkem České republiky, občanem členského státu Evropské unie a Švýcarska ani jeho rodinným příslušníkem. Volný vstup na trh práce v České republice mají cizinci, kteří:

- mají na území České republiky trvalý pobyt (s výjimkou některých povolání, u kterých je podle zákona požadováno státní občanství),
- požádali o azyl a ten jim byl udělen nebo jim byla udělena doplňková ochrana,
- zde získali střední, vyšší odborné, vysokoškolské vzdělání,
- byli do Česka vysláni svým zahraničním zaměstnavatelem na základě smlouvy s českou firmou za účelem zvyšování si dovedností a kvalifikace potřebných k výkonu své práce u svého zahraničního zaměstnavatele.

O povolení k zaměstnání musí cizinci žádat v případě, že:

- pobývají v České republice na základě krátkodobého víza,
- chtějí vykonávat „sezonní práci“ či pracují jako stážisté – maximálně 6 měsíců v roce,
- žádají o mezinárodní ochranu a toto řízení trvá déle než 12 měsíců
- je jim méně než 26 let a jsou zaměstnání

příležitostnými pracemi v rámci výměny mezi školami,

- je to na základě platné mezinárodní smlouvy.

Povolení k zaměstnání je platné pouze pro konkrétního zaměstnavatele a druh práce. Povolení je nepřenosné, není tedy možné, aby ho využívala jiná osoba, a vydává se na dobu určitou, maximálně na dobu dvou let. Jeho platnost zaniká uplynutím doby, na kterou bylo vydáno, či skončením zaměstnání a také v případě, že cizinci vypršelo povolení k pobytu.

7. Jaké jsou podmínky zaměstnávání cizinců v České republice?

Zaměstnávání cizinců v České republice je upraveno především zákoníkem práce. Cizinci zaměstnaní v České republice mají právo na stejné pracovní podmínky a mzdu, jaké jsou obvyklé pro občany České republiky. To znamená, že zaměstnavatel odvádí za zaměstnance sociální a zdravotní pojištění a zálohu na daň z příjmu. Po skončení pracovního poměru musí zaměstnanci vydat zápočtový list. Zaměstnanec má právo na třicetiminutovou přestávku na jídlo a odpočinek nejdéle po 6 hodinách nepřetržité práce. Přesčas může být zaměstnanci nařízen jen výjimečně a nesmí přesáhnout 8 hodin týdně. Zaměstnanec má právo na 4 týdny dovolené v kalendářním roce. Zaměstnavatel je povinen zajistit bezpečnost v místě pracoviště a seznámit zaměstnance s bezpečností práce.

V případě, že zaměstnavatel nedodrží své povinnosti, má zaměstnanec právo požadovat, aby porušování jeho práv ustalo, dále pak odstranění následků porušování, poskytnutí přiměřeného odškodnění.

8. Funguje Bristol Bike project dodnes?

Ano, projekt stále funguje. Bristol Bike Project vznikl v roce 2008 pod vedením Jamese Lucase a Colina Fanema, kteří dostali tento nápad během své cesty na kole po Skandinávii. Akce se brzy rozrostla a hlavní hrdinové filmu založili v roce 2011 obecně prospěšnou společnost. Během let se rozšířilo také pole působnosti projektu, který se v současné době nezaměřuje pouze na migranty, ale také na duševně nemocné, bezdomovce, drogově závislé či bezprizorní mládež. Projekt je otevřen široké veřejnosti, která se může zapojit prostřednictvím dobrovolnictví. V dílně se pořádají také

pravidelná setkání ve formě společného vaření, dámských jízd nebo kurzů údržby cyklistických kol.

Odpovědi vypracovaly:

Hana Daňková, Člověk v tísni, o. p. s. (otázky č. 2, 8)

Zora Hesová, Asociace pro mezinárodní otázky (otázky č. 3, 4)

Adéla Pospíchalová, Člověk v tísni, o. p. s. (otázky č. 5–7)

Kateřina Majdiaková, Člověk v tísni, o. p. s. (otázka č. 8)

Použité zdroje:

ČSÚ: Cizinci – mezinárodní ochrana. Dostupné na https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_rizeni_azyl#cr.

ČSÚ: Koncepce integrace cizinců. Dostupné na http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/cizinci_uvod.

DR Congo: UN Report Exposes Grave Crimes. Dostupné na <http://www.hrw.org/news/2010/10/01/dr-congo-un-report-exposes-grave-crimes>.

EUROSTAT – statistika žadatelů o azyl v EU 2013, 2014.

Dostupné na [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Countries_of_origin_of_\(non-EU\)_asylum_seekers_in_the_EU-28_Member_States,_2013_and_2014_YB15_III.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Countries_of_origin_of_(non-EU)_asylum_seekers_in_the_EU-28_Member_States,_2013_and_2014_YB15_III.png).

EXNEROVÁ, V. a kol.: Globální bezpečnost a rozvoj. Dostupné na http://www.rozvojovka.cz/globalni-bezpecnost-arozvoj_226_21.htm.

FLOCK, E.: Minerals found in consumer electronic devices help finance civil war in Congo. Dostupné na <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2010/12/13/AR2010121304571.html>.

LINDNER, T.: Život je válka. Dostupné na <http://respekt.ihned.cz/c1-46084640-zivot-je-valka>.

OSN: Úmluvy OSN o právním postavení uprchlíků. Informační centrum OSN v Praze. Dostupné na <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/uprchlici.pdf>.

POLOCHOVÁ, I.: Děti v Kongu zakoušejí kvůli výrobě mobilů peklo, burcuje dokumentarista. Dostupné na http://zpravy.idnes.cz/deti-v-kongu-zakouseji-kvuli-vyrobemobilu-peklo-burcujejedokumentarista-1q7-zahranicni.aspx?c=A110317_192059_zahranicni_ipl.

UNHCR: Mezinárodní ochrana v ČR 2014. Dostupné na <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/statistiky/2014.html>.

Odkazy:

Centrum pro integraci cizinců, z. s.

www.cicpraha.org

Člověk v tísni, o. p. s.

www.clovekv tisni.cz

Bristol Bike project

www.thebristolbikeproject.org

InBáze

www.inbaze.cz

International Organization for Migration

www.iom.cz

Mapa a aktuální statistiky migrace do Evropy na stránkách UNHCR

<http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>

META, o. p. s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů

www.meta-ops.cz

Multikulturní centrum Praha

www.migraceonline.cz

Organizace pro pomoc uprchlíkům

www.opu.cz

Poradna pro integraci

<http://p-p-i.cz/>

Sdružení občanů zabývajících se emigranty

www.soze.cz

Sdružení pro integraci a migraci

www.migrace.com

Doporučená literatura:

BARTOŠOVÁ, A.; BARŠA, P.: Přistěhovalectví a liberální stát.

Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Masarykova univerzita, Brno 2005.

CIA a jejich zprávy o migraci. Dostupné na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2112.html>.

Infografika Hate free: uprchlíci a čísla. Dostupné na <http://www.hatefree.cz/blo/analyzy/1129-inforgrafika-uprchlici-a-cisla>.

International Migration Outlook 2015 od OECD. Dostupné na http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2015_migr_outlook-2015-en#page11.

Kol. autorů: Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Masarykova univerzita, Brno 2005.

Kol. autorů: Migrace do ČR. Člověk v tísni, o. p. s., Praha 2007.

Kol. autorů: Nejen čísla. Vzdělávací materiál týkající se migrace a azylu v Evropě. ION

Kol. autorů: Neregulární pobyt cizinců v ČR: Problémy a jejich řešení. Člověk v tísni, o. p. s., Multikulturní centrum Praha, Organizace pro pomoc uprchlíkům, Poradna pro uprchlíky, Praha 2008.

Migration Policy Institut, Migration Data Hub, 2013.

Dostupné na <http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/international-migration-statistics>.

PLEŠINGER, V.: Kniha Konga: výpravy k srdci temnot. Jota, Praha 2007.

Ředitelé OPU a slovenské Ligy pro lidská práva představili návrh pro země V4 na postup v uprchlické krizi. Dostupné na <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/reditele-opu-a-slovenske-ligy-pro-ludska-prava-predstavili-navrh-pro-zeme-v4-na-postup-v-uprchlicke-krizi>

STOJANOV, R.; NOVOSÁK, J.: Migrace místo pomoci? Remitence a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje.

Mezinárodní vztahy, 43 (1), 38–77, Praha 2008.

ŠIŠKOVÁ, T.: Menšiny a migranti v České republice. Portál, Praha 2001.

TOŽIČKA, T. a kol.: Příliš vzdálené cíle. Rozvojové cíle tisíciletí. Manuál globálního rozvojového vzdělávání. Educon, Praha 2008.

UNHCR: Data o žadatelích o mezinárodní ochranu/uprchlících. Dostupné online na <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c4d6.html>.

Manuál pro učitele – Nejen čísla. UNHCR: Brusel 2009.

Dostupné na <http://www.unhcr.org/numbers-toolkit/Manuals/NJN-FINAL-CZ.pdf>.

Poslední aktualizace: 05/2016